

4. Джужа О. М., Іванов Ю. Ф. Профілактика злочинності. *Юридична енциклопедія*. К. : «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана», 2003. Т. 5. С. 184.

5. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.95 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. Режим доступу: Про органи і служби у справ... | від 24.01.1995 № 20/95-ВР (rada.gov.ua)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-43>

**PROBLEM ISSUES OF THE JUDICIAL PROCEEDINGS
OF CRIMINAL CASES OF SPECIAL PRE-JUDICIAL
INVESTIGATION (IN ABSENTIA) AND COURT PROCEEDINGS**

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ В ПОРЯДКУ СПЕЦІАЛЬНОГО
СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Tsyplitskyi D. O.

Lawyer, Doctor of Philosophy degree holder of the first year of higher education, National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" Kharkiv, Ukraine

Ципліцький Д. О.

адвокат, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії першого року навчання Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України м. Харків, Україна

Irkha A. S.

Student of the Faculty of Advocacy Yaroslav Mudryi National Law University Kharkiv, Ukraine

Ірха А. С.

студентка факультету адвокатури Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого м. Харків, Україна

Забезпечення невідворотності притягнення до кримінальної відповідальності особи за вчинений злочин вважається одним із найголовніших принципів не лише в доктрині кримінального права, а й в правозастосовній діяльності. В умовах воєнного стану, коли велика частина території України перебуває під окупацією країни-агресора, широкого загалу набули як військові злочини так і злочини проти основ національної безпеки.

У переважній більшості випадків фігуранти таких кримінальних проваджень переходять від слідства на непідконтрольній Україні території, що зумовлює необхідність застосування процедури заочного кримінального провадження.

Інститут кримінального провадження (*in absentia*) вперше знайшов своє відображення в законодавстві європейських держав, однак застосовувався виключно на стадії судового розгляду кримінального провадження та щодо нетяжких злочинів. Водночас, в Україні порядок спеціального судового провадження на законодавчому рівні було закріплено після прийняття 7 жовтня 2014 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», проте, в національному законодавстві використання заочного кримінального провадження можливе як на стадії досудового розслідування – спеціальне досудове розслідування, так і на стадії судового розгляду – спеціальне судове провадження [1].

Аналіз чинного законодавства та доктрини кримінального процесуального права дозволяє виокремити характерні ознаки, притаманні спеціальному кримінальному провадженню (*in absentia*): 1) спеціальне кримінальне провадження є особливою формою кримінального провадження та самостійним інститутом кримінального процесуального права; 2) можливе винятково у випадку переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук; 3) перелік кримінальних правопорушень, за яких можливо проводити спеціальне кримінальне провадження, визначений кримінальним процесуальним законодавством; 4) вимагає від сторони обвинувачення та суду забезпечити додаткові гарантії дотримання прав та інтересів сторони захисту, зокрема, обов'язкове залучення захисника та ін. [2].

Процедура кримінального провадження (*in absentia*) є особливим правовим інститутом кримінального процесуального права України, який являє собою заочну форму кримінального провадження з формально визначеним процесуальним порядком і застосовується за відсутності підозрюваного чи обвинуваченого, що цілком узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини та відповідає положенням Європейської конвенції з прав людини.

Європейський суд з прав людини у справі «Colozza v. Italy» звертав увагу на те, що право особистої присутності обвинуваченого під час

судового розгляду його справи не має абсолютного характеру, оскільки, якщо процесуальне законодавство містило б заборону здійснення розгляду справи без обвинуваченого, то така обставина могла б призвести до паралізування кримінального провадження, бо це потенційно тягнуло б за собою втрату доказів, вплив строків притягнення до відповідальності тощо [3].

Законодавчо закріплену процедуру здійснення спеціального судового провадження вкрай важко назвати еталонною та довершеною, оскільки на практиці виникають проблеми, пов'язані з процесуальними аспектами функціонування зазначеної процедури.

Фундаментальною проблемою зазначеної процедури є недосконалість законодавчо встановлених алгоритмів забезпечення права обвинуваченого на захист в частині належного його повідомлення про судовий розгляд справи, що має наслідком надмірну тривалість судового розгляду кримінальних проваджень. Надмірна тривалість зумовлює збільшення навантаження на судову систему України.

Положеннями ч. 5 ст. 139, ч. 3 ст. 323 та ч. 1 ст. 297⁵ Кримінального процесуального кодексу України визначено, що ухилення від явки на виклик суду (непритуття на виклик без поважної причини більш як два рази) обвинуваченим, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є підставою для здійснення спеціального судового провадження. Судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297¹ цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (in absentia). За наявності таких обставин за клопотанням прокурора, до якого додаються матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, суд постановляє ухвалу про здійснення спеціального судового провадження стосовно такого обвинуваченого [4].

Повістки про виклик обвинуваченого у разі здійснення спеціального судового провадження надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування. Інформація про повістки про виклик обвинуваченого обов'язково публікується у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора та на офіційному веб-сайті суду. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіцій-

ному веб-сайті суду обвинувачений вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Вказані норми презюмують обов'язковий виклик обвинуваченого до суду одночасно у чотири різні способи: надіслання фізичної повістки за адресою особи, публікацію повістки про виклик на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора, на офіційному веб-сайті суду та у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження.

В практичному аспекті найбільшою проблемою залишається саме здійснення публікації у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження. Вказана проблема пов'язана, насамперед, із фінансуванням розміщення відповідних публікацій.

Статтею 130 Конституції України визначено, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів [5].

Частинами 3 та 4 статті 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що Державна судова адміністрація України здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення судів, крім Верховного Суду та вищих спеціалізованих судів. Функції розпорядника бюджетних коштів щодо місцевих судів здійснюють територіальні управління ДСА України [6].

Зазначені територіальні управління у встановленому законом порядку визначають друкований засіб масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, в якому розміщуються повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого, інформацію про процесуальні документи та укладають договори про надання відповідних послуг. Оплата таких послуг здійснюється на підставі Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 12 березня 2012 року № 333 [7].

Ураховуючи дефіцит бюджетних призначень окремих місцевих загальних судів на зазначені потреби, на сьогодні в судах дуже гостро стоїть проблема з оплатою послуг за публікацію оголошень у засобі масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження – газеті «Урядовий кур'єр».

Окреслена проблематика відображена в Рішенні Вищої Ради Правосуддя від 23.05.2023 року за №520/0/15-23 «Про погодження перерозподілу бюджетних видатків між Державною судовою адміністрацією та місцевими органами судової влади».

страцією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України щодо місцевих загальних судів» [8].

Ситуація, що склалася, суперечить міжнародним стандартам здійснення спеціального судового провадження (*in absentia*). Відповідно до Резолюції Комітету міністрів Ради Європи (75) 11 від 19 січня 1973 року «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться у відсутності обвинуваченого», одним із правил є своєчасність та швидкість повідомлення особі про судові засідання та в цілому про здійснення щодо неї кримінального провадження задля забезпечення розгляду справ упродовж розумного строку та відповідно забезпечення ефективності правосуддя [9].

Таким чином, сучасні реалії буття України, яка вже майже як два роки потерпає від безжалісної військової агресії РФ, актуалізували проблему належного та ефективного функціонування правового інституту розгляду кримінальних справ в порядку спеціального судового провадження (*in absentia*) задля притягнення до відповідальності винної особи за її відсутності чи переховування. Однак, незважаючи на важливе значення впровадження зазначеного інституту права, на практиці виникають проблеми, пов'язані не лише з рівнем нормотворчої техніки щодо регламентації процесуальних аспектів, а й проблемами через брак належного державного фінансування, через що процес притягнення до кримінальної відповідальності затягується на роки та характеризується вкрай низькою ефективністю, що негативно відображається на відправленні правосуддя у кримінальних справах в цілому.

Вирішення даної проблематики знаходиться у площині збільшення державного фінансування відповідних витрат шляхом внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» із урахуванням реальних потреб судової системи України або у внесенні відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України в частині вимог щодо інформування обвинувачених про розгляд у відношенні них кримінальних справ шляхом виключення положень про необхідність публікації викликів в судові засідання у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання

за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини. Закон України від 07.10.2014 № 1689-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>

2. Шишман Д. М. Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia) як різновид заочного кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6, т. 3. С. 123–126.

3. Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

7. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету: Мінфін України; Наказ, Інструкція від 12.03.2012 № 333. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text>

8. «Про погодження перерозподілу бюджетних видатків між Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України щодо місцевих загальних судів»: Вища Рада Правосуддя; Рішення від 23.05.2023 року за № 520/0/15-23. URL <https://hcj.gov.ua/doc/doc/39739>

9. Про критерії регламентації розгляду, який проводиться за відсутності обвинуваченого. Резолюція 75(11) Комітету міністрів Ради Європи від 19 січня 1973 року.